

РЕЦЕНЗИЯ

от: проф. д-р Боян Любомиров Дуранкев, преподавател на основен трудов договор в УНСС, хабилитиран по научно направление 3.8 „Икономика“, в две научни специалности - „Планиране“ и „Маркетинг“

на: дисертационния труд на тема „Управление и организация на използването на минералните водни ресурси на България за здравен туризъм“,

представен от докторант Теодора Велева Ризова

Със Заповед 357 / 08.05.2013 г. на Ректора на НБУ ми е възложено написването на становище пред Научно жури в професионално направление 3.7 „Администрация и управление“ на Теодора Велева Ризова, докторант на самостоятелна подготовка в докторска програма „Бизнес администрация“ в НБУ.

Пристъпвам с определена частична лекота към разработването на становището си на докторската дисертация на г-жа Теодора Ризова по причината, че на предходно вътрешно обсъждане бях избран за рецензент, на което обсъждане имах възможността писмено да покажа както силните страни, така и очевидните недостатъци на първоначалния вариант на дисертацията преди нейното насочване за публична защита.

1. Общо описание на представените материали

1. Изходен пункт за рецензията са представените:

1.1. Дисертационен труд “Управление и организация на използването на минералните водни ресурси на България за здравен туризъм” е в обем от 171 стандартни страници, включително библиографска справка с 57 ползвани научни източници, както и 28 интернет източници. „Очистеният текст“ е 153 страници.

1.2. Автореферат.

1.3. Публикации в научната периодика – предостатъчно на брой, за да представят различни гледни точки по различни въпроси.

Намирам, че даже да се отчетат само обемът и съдържането на дисертационния труд, заедно с автореферата и научните публикации, то те достатъчно точно позволяват да се оцени от различни гледни точки цялостно научното творчество на докторантката Теодора Ризова, както и да се формулира предложение за решение.

Основното внимание, разбира се, при оценката е по отношение на представения дисертационен труд, въпреки че останалите публикации имат пряко отношение и са отражение на много от идеите, развити по-широко и по-задълбочено в него.

II. Основни изводи (на база на предоставения стандарт за становище на НБУ)

1. Актуалност и значимост на изследвания проблем в научно и научно-приложно отношение.

По този въпрос докторантката е заела ясно и принципно становище, че „една от най-съществените природни дадености на нашата страна са минералните и природни ресурси. Съответно, от най-ранна древност, по нашите земи се развива дейност, свързана с използването на тези ресурси за нуждите на рекреацията и оздравяването.“ Въпреки този факт, общото политическо „настроение“ след 1900 г. бе и е, че ако се премине към приватизация или поне концесионерство на всичко, включително и на минералните водни ресурси, ще се установи (от само себе си) висока конкурентоспособност на туристическия продукт и по-висока степен на достъпност на този продукт на по-широките народни маси (българските граждани).

Днес вече е статистически факт, че нито бе постигната висока обща и конкретна конкурентоспособност на туристическия продукт на България и отделни региони (включително и в прехвалените морски и планински курорти), нито бе направен туристическият продукт по-достъпен за гражданите на страната, а най-лошото е, че ако преди печалбите от туризма отиваха за натрупване и потребление на собственика (народа), то днес те се насочват навън (офшорки и чужди собственици) или в частни ръце.

От тези гледни точки *изследваният проблем става изключително актуален и достатъчно значим*, ако към него не се подходи тривиално.

2. Актуалност и обосноваване на целите и задачите в дисертационния труд.

Според формулировката на докторантката, „*основната цел* е анализа на възможностите за прилагането на синергетичния подход при управлението на минералните водни ресурси за нуждите на здравния туризъм.“ За постигането на формулираната цел тя предлага решаването на следните изследователски задачи: 1) Да се изследва *настоящото състояние и степента на използване на минералните водни ресурси за целите на здравния туризъм*; 2) Да се анализират *програмните документи*

свързани с използването на минералните води за нуждите на здравния туризъм; 3) Да се извърши анализ на разполагаемите минерални водни ресурси в нашата страна и възможността за тяхното използване за нуждите на здравния туризъм; 4) Да се извърши анализ на състоянието на три отделни обекта на туристическата индустрия и да се направят основни изводи за подобряването на модела на тяхното управление; 5) Да се анализира прилагането на системния подход при организацията на здравния туризъм, с оглед повишаване качеството на предлаганите продукти и услуги; 6) Да се набележат основните механизми за повишаване ефективността от използването на минералните води за нуждите на здравния туризъм, чрез прилагането на технологични и най-вече икономико-организационни механизми в управлението на тези ресурси.

Приемам, че докато заглавието насочва конкретно към анализ на управлението на използването на минералните водни ресурси на България за здравен туризъм, то *основната цел* излишно го префасонира и измества в друга посока. Същевременно, задачи 1, 2, 3, 4, и 5 фокусират по-ясно целта (особено задача № 5), докато задача 6 е доста абстрактна (ефективност за кого, ефекти за кого, разходи на кого?) и нерелизуема.

Общо взето, *и целта, и задачите* могат да се приемат като интересни и предизвикателни за всеки изследовател.

3. Степен на познаване на състоянието на проблема и творческа интерпретация на литературния материал.

Авторката демонстрира *много добро и достатъчно задълбочено познаване на проблема, неговото състояние и слаба перспективност* за развитието на здравния туризъм. Неолибералната идеологическа доктрина, върху която ляга здравния туризъм, а и туристическият сектор в България като цяло, не предполага решаване на въпроса, освен на базата на пазарния автоматизъм.

Първите четири глави, освен това, разкриват авторката като *творчески интерпретатор на съществуващите проблеми*. Не споменавам следващите, понеже те имат отношение към изследване на конкретни въпроси.

4. Съответствие на избраната методология и методика на изследване и поставената цел и задачи на изследването с постигнатите приноси.

Методологията, която се използва в изследването, е конвенционална, но това не я прави демодирана. Напротив, тя може да се обогатява с допълнения, които да я превръщат в модерна.

Методиката, която е използвана, също може да се приеме без възражения.

5. Научни и научно-приложни приноси на дисертационния труд (описание и оценка).

Образователната и научната степен „доктор“ предполага че докторантът познава в основни линии научната литература по въпроса, използва традиционна методика и стига до самостоятелни изводи. Веднага подчертавам, че докторантката отговаря на законовите изисквания. Освен това, тя отговаря на допълнителните изисквания на НБУ по отношение на следното: дисертационният труд показва, че кандидатът притежава задълбочени теоретични знания по съответната специалност и способности за самостоятелни научни изследвания; дисертационният труд съдържа теоретични обобщения и решения на научни или научноприложни проблеми, които съответстват на съвременните постижения и представляват принос в науката.

Самата докторантка предлага да ѝ се зачетат 6 приноси, което е висок научен резултат. Синтезирайки ги, стигам до следните приносни моменти:

1. Иновативност на анализа на управленския модел на използване на минералните водни ресурси за нуждите на здравния туризъм. Търсене на обобщаващи (комплексни) факти и данни, анализи и оценки за състояние на здравния туризъм у нас.

2. Наличие на авторско изследване върху предприятия от сектора на здравния туризъм. Основавайки се на три независими категории респонденти, данните от които са получени по метода на стандартизираната анкета, резултатите от изследването имат висока степен на достоверност. Данните, посочени в изследването се базират на висок коефициент на корелация при резултатите на отделните групи.

3. Пета глава търси универсална методика (ръководство) на управление на минералните водни ресурси. Мениджърите на туристическите предприятия се нуждаят от подобно ръководство, на основата на което те да предприемат практически стъпки по планирането и контрола на своята дейност.

4. Разкрити са перспективите за развитие на здравния туризъм. Формулирани са допълващи хипотези, които могат да служат за бъдещи изследвания.

6. Значимост на приносите за науката и практиката и възможност за внедряване.

Трудно е сега да се прецени *показателят „значимост“* на приносите. Предлагам ръководството на НБУ да подскаже как се изчислява подобен показател, което ще бъде огромен принос към световната наука и ще реши проблема с оценка на дисертациите. Моля да ми бъде простено, че въпреки че намирам приноси, не мога да

оценя тяхната световна и национална значимост, понеже не познавам методика на изчисление на показателя „значимост“.

7. Преценка на публикациите по дисертационния труд: брой, характер на изданията, в които са публикувани.

Представените публикации са достатъчно, даже *предостатъчно на брой* (обикновено 3-5 стигат). Публикувани са в различни издания, което означава че докторантката е тествала на практика своите идеи. В тези публикации тя е защитила много от постановките, които днес представя в дисертацията.

8. Отражение в научния свят - използване и цитиране от други автори, отзиви в научния печат и др.

При търсене с scholar.google.com се появява една индексация. И понеже не става дума за хабилитация, а за докторантура, приемам че това е достатъчно.

9. Мнения, препоръки и бележки.

Едва ли има докторант, към който да не могат да се отправят препоръки и забележки. Това е колегиално, особено що се отнася до млад човек, навлизащ в науката. Моите бележки и мнения повече имат характер на *препоръки за бъдещите изследвания* от страна на докторантката:

9.1. Прекалено свободно се борави с понятия „синергичен“, „стратегически“, „системен“ подход. Не е толкова важен подходът, ако няма обща стратегическа рамка, а такава стратегическа рамка (визия) за развитие на туризма, в частност на здравния туризъм, у нас просто няма. Царят е гол. Този факт обаче не освобождава от прецизирано ползване на горните понятия.

9.2. Априрно се твърди на много места, че „синергетичния подход“ ще реши проблемите с високата конкурентоспособност. Тази постановка, за да се защити, най-малкото се нуждае от доказателства. Обратната теза е не по-малко важна, а именно че не синергичният, а системният подход в условията на обществена (да не се бърка с държавна!) собственост върху богатата на страната ще предизвика по-високи възможности за постигането на конкурентоспособност.

9.3. Всяка изследователска теза се формулира (обикновено) в заключението на база на осъщественото изследване, като (пак обикновено) е добре да се придружава от взаимосвързани с нея други хипотези. Не е възможно тезата

да предхожда изследването и да е в увода. Иначе изследването е излишно само по себе си.

- Избраните за изследване обекти, а именно „Грандхотел“ Поморие, „Стримон спа-клуб“ Кюстендил и Спа-хотел „Медикус“ Вършец, може би не са „най-типични“ за здравния туризъм, в смисъл че те не са „за средния гражданин“ на България, а за високо платежоспособния, който по-малко се нуждае от подобен вид туризъм. От тази гледна точка предизвиквам докторантката в бъдеще да си насочи вниманието към средностатистическия гражданин на България, неговите доходи, необходимост и възможности за здравен туризъм. Може би ще стигне до по-любопитни резултати...

• **Заклучение с ясно формулирана положителна или отрицателна оценка на дисертационния труд.**

Общото ми заключение е: докторантката е разработил дисертация, която има ясно формулиран проблем, цел и задачи, предполагащи научно изследване; дисертацията е доказателство, че г-жа Теодора Ризова познава научната литература и научните постижения в тази научна област, в основни линии е открила нерешените или частично решените проблеми, систематизирала и осмислила е критично съществуващите тези и в повечето случаи е заела аргументирана позиция, правилно е интерпретирала резултатите от научното изследване, оформила ги е и ги е представила разбираемо, логично и прецизно.

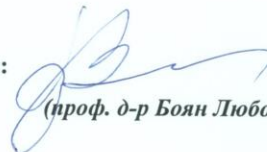
Приносите могат да се характеризират като развитие на теорията и практиката на в една специфична област – преосмисляне ролята и характера на управлението на минералните водни ресурси за целите на здравния туризъм.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ И ПРЕДЛОЖЕНИЕ:

Дисертационният труд е в завършен вид, отговаря на високите изисквания за съчетаване на теория, практически изследвания и произтичащи от това изводи.

Давам своята **положителна оценка за присъждане на образователната и научната степен „доктор“** на **Теодора Велева Ризова** пред членовете на Научното жури.

Изготвил:

(проф. д-р Боян Любомиров Дуранкев)

вторник, 21 Май 2013 г.